

عوامل اجتماعی مرتبط با نوع دوستی، در میان معلمان شهرهای یزد و نورآباد

حسین افراسیابی*، ابراهیم محمدی**

مقدمه: نوع دوستی یا دیگرخواهی از نیروهای توسعه اخلاقی و بقا و رفاه انسان است که در دهه‌های اخیر محل توجه روان‌شناسان اجتماعی و جامعه‌شناسان قرار گرفته است. این پژوهش با هدف بررسی نوع دوستی و عوامل اجتماعی مرتبط با آن، در میان معلمان شهرهای یزد و نورآباد انجام شد. روش: روش این پژوهش، پیمایش و ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه است. جامعه آماری تحقیق شامل معلمان شهرهای یزد و نورآباد است که تعداد ۳۵۰ نفر از آنان به‌عنوان نمونه با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شد.

یافته‌ها: میزان نوع دوستی معلمان در هر دو شهر محل مطالعه به‌شکل معنی‌داری بیشتر از حد متوسط است. بررسی فرضیه‌ها نشان داد متغیرهای سن، سرمایه اجتماعی، احساس امنیت اجتماعی، پایبندی دینی و محل خدمت، رابطه معنی‌داری با نوع دوستی دارد. نتایج آزمون رگرسیون نیز نشان داد که متغیرهای سرمایه اجتماعی، سن، محل خدمت و دینداری مهم‌ترین تبیین‌کننده‌های نوع دوستی است.

بحث: نوع دوستی به‌عنوان جهت‌گیری و کنشی در فضای جوامع معاصر با روابط و زمینه اجتماعی در ارتباط است. باورها و تعاملات فرد از طریق گشودن جهانی انسانی و اخلاقی پیش روی کنشگران اجتماعی، زمینه توسعه چنین جهت‌گیری‌هایی را تقویت می‌کند. عوامل فرهنگی و تعاملی افراد را برای در نظر گرفتن رفاه و نیازهای یکدیگر برمی‌انگیزد.

کلیدواژه‌ها: احساس امنیت، دیگرخواهی، رفتارهای داوطلبانه، سرمایه اجتماعی، معلمان، نوع دوستی.

تاریخ پذیرش: ۹۲/۱۲/۱۳

تاریخ دریافت: ۹۲/۰۱/۱۷

* دکتر جامعه‌شناس، دانشگاه یزد، ایران. <hafraziabi@yazd.ac.ir> (نویسنده مسئول)

** دانشجوی کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه یزد، ایران.

مقدمه

خودخواهی و دیگرخواهی دو نیروی قدرتمند در زندگی شخصی و اجتماعی انسان‌هاست. با وجود این، بقا و رفاه انسان مدیون همکاری و تعامل با هم‌نوعانش است و با تمام پیچیدگی‌ها و ظرافت‌هایش، بدون همراهی و همیاری با سایر هم‌نوعان امکان بقا ندارد. به گفته ترنر، جامعه‌شناس معاصر، اگر انسان نمی‌توانست با هم‌نوعانش کنار بیاید، خوراک حیوانات می‌شد (ترنر^۱، ۲۰۰۲). بنابراین، انسان برای زنده ماندن و مهم‌تر از آن، زندگی کردن، به زندگی با دیگران و حتی کمک به ارتقای زندگی دیگران نیاز دارد. کیفیت زندگی نیز تا حد زیادی به روابط و تعامل با دیگران بستگی دارد. چنان‌که این موضوعی پذیرفته شده است که سرمایه اجتماعی غنی از رموز کیفیت زندگی و موفقیت در عصر ماست. با وجود این، انسان موجودی چندوجهی است که در ارتباط با دیگران ترکیبی از جهت‌گیری‌ها و کنش‌های خودخواهانه و دیگرخواهانه را پی می‌گیرد.

نوع دوستی^۲ یا دیگرخواهی، در فرهنگ لغت به معنای کمک به دیگری و رفتار حمایتی و کنش مشارکتی است. زیست‌شناسان، جامعه‌شناسان، اقتصاددانان و روان‌شناسان اجتماعی این مفهوم را بررسی کرده و تعاریف گوناگونی از آن ارائه داده‌اند. برخی نوع دوستی را رفتاری خودویرانگر^۳ (ویلسون^۴) می‌دانند که به دیگری نفع می‌رساند. برخی محققان، رفتاری را دیگرخواهانه می‌دانند که به کنشگر کمتر از آنچه هزینه می‌کند، سود برساند. از نظر اقتصاددانان، رفتاری نوع دوستانه است که درحالی‌که کنشگر می‌تواند کاری را به سود خود انجام دهد، کنشی را برمی‌گزیند که سود آن به دیگران برسد. روان‌شناسان اجتماعی در تعریف نوع دوستی، علاوه بر هزینه و سود، بر مقاصد کنش تأکید می‌کنند (سروش، ۱۳۹۱). کنت^۵ دیگرخواهی را توجه غیرخودخواهانه به رفاه دیگران می‌داند. نکته‌ای که از این تعریف استنباط می‌شود، آن است که دیگرخواهی نقطه مقابل خودخواهی است؛ هرچند رابطه دیگرخواهی با خودخواهی رابطه‌ای دووجهی نیست و این دو بر امتداد یک پیوستار قرار دارند (ذکایی، ۱۳۷۶). رفتار

1. Turner   2. altruism   3. self-destructive   4. Wilson   5. Comte

دیگر خواهانه بیانگر ارزش گذاری اصول اخلاقی همچون عدالت و برابری و نیز خیر بیشتر به گروه بزرگتر است.

بسیاری اندیشمندان معتقدند که انسان فقط با خودخواهی تحریک می شود و اساساً به دنبال برآورده ساختن نیازها و امیال خود است. آگوست کنت که برای نخستین بار در جامعه شناسی مفهوم نوع دوستی را به کار برد، معتقد بود در هر انسانی دو نیرو یا انگیزه مجزا وجود دارد. یکی از آن ها معطوف به خود و در تعقیب منافع خود است که خودخواهی نام دارد و دیگری معطوف به دیگران و در تعقیب منفعت دیگران است که نوع دوستی نام دارد. از نظر کنت، نوع دوستی شالوده زندگی اجتماعی است (احمدی، ۱۳۸۷).

به نظر می رسد هر چه به سوی جهانی با امکانات رفاهی بیشتر گام می نهیم، فاصله از ارزش های انسانی و اخلاقی بیشتر می شود. این مسئله ای است که انسان امروز باید پاسخ گوی آن باشد؛ زیرا غفلت از پاسخ گویی منطقی به این مسئله، عواقب خطرناکی به دنبال دارد (مکتبی، ۱۳۷۵). نوع دوستی دارای اهمیت اخلاقی و فرهنگی درخور ملاحظه ای است. این موضوع در جامعه فردگرای معاصر، اهمیت بیشتری دارد. نوع دوستی اساساً ارزش والای اجتماعی و تکلیفی اخلاقی است که تضعیف آن ممکن است به اختلال رابطه ای در جامعه منجر گردد (الول^۱، ۲۰۰۲). از نظر سی رایت میلز، از مسائل اجتماعی مهم جوامع امروزی کاهش حس نوع دوستی است که به ویژه در جوامع شهری کاملاً ملموس است (آرونسون^۲، ۲۰۰۲).

با همه اهمیت که مسئله نوع دوستی و زمینه های تقویت یا تضعیف کننده آن دارد، برخی گروه ها و مشاغل در این زمینه اهمیت دوجندانی دارند. به نظر می رسد کسانی که تربیت نسل آینده را برعهده دارند و متولی جامعه پذیر کردن آن هستند، بیش از هر کس می توانند در این زمینه اثرگذار باشند. در میان گروه ها و مشاغل مختلف، معلمان از مهم ترین کنشگران فعال در اجتماعی کردن نسل آینده هستند. در جوامع معاصر، معلمان منبع انسانی مهم برای

1. Elwel

2. Aronson

توسعه اخلاقی دانش‌آموزان به‌شمار می‌روند که نقش برجسته‌ای در جامعه‌پذیری اخلاقی و انسانی دارند.

این پژوهش نوع دوستی را به‌عنوان یکی از ابعاد مهم توسعه اخلاقی در میان معلمان، بررسی کرده است. در تحلیل نوع دوستی به زمینه‌ها و عوامل متفاوتی توجه شده است. برخی بر ویژگی‌های زیست‌شناختی و ژنتیک در رفتارهای دیگرخواهانه تأکید می‌کنند و مبنای رفتارهای نوع دوستانه را بقای نوع انسان می‌دانند. برخی نیز عوامل و ویژگی‌های روان‌شناختی را در این رفتارها دخیل می‌دانند. جامعه‌شناسان عمدتاً به متغیرهای اجتماعی و فرهنگی توجه کرده‌اند. مطالعه حاضر با رویکردی جامعه‌شناختی، به دنبال بررسی این سؤال است که نوع دوستی در سطوح ذهنی و عینی تا چه میزان در میان معلمان رواج دارد و مهم‌ترین متغیرهای اجتماعی و فرهنگی مرتبط با آن کدام است. به نظر می‌رسد، از میان متغیرهای اجتماعی مختلف، سرمایه اجتماعی و احساس امنیت و دین‌داری مهم‌ترین تبیین‌کننده‌های نوع دوستی هستند. این مطالعه تلاش کرده تا متغیرهای اجتماعی مرتبط با نوع دوستی را شناسایی و در طرحی پیمایشی بررسی کند.

تحقیقات پیشین

با وجود اهمیت فرهنگی و اجتماعی نوع دوستی، مرور مطالعات صورت گرفته (پیلوین و چارنگ، ۱۹۹۰) حاکی از تحقیقات محدود در این زمینه است. در ایران نیز تحقیقات محدودی در زمینه نوع دوستی انجام شده است. سروش (۱۳۹۰) در پژوهش خود با موضوع احساس مسئولیت فردی و اجتماعی، نوع دوستی و اعتماد اجتماعی را در میان نوجوانان شهر شیراز بررسی کرده است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد بین اعتماد اجتماعی و نوع دوستی رابطه معنی‌داری وجود دارد. احمدی (۱۳۸۷) نوع دوستی در روابط اجتماعی در شهر یاسوج را بررسی کرده است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد با افزایش مسئولیت‌پذیری اجتماعی، تمایل به نوع دوستی افزایش می‌یابد؛ ولی با افزایش تحلیل

هزینه پاداش مادی، تمایل به نوع دوستی کمتر می شود. ذکایی (۱۳۸۵) در پژوهشی با عنوان «جوانان، سرمایه اجتماعی و رفتارهای داوطلبانه»، از داوطلبان کمک به زلزله زدگان بم، با استفاده از تحقیقی ترکیبی دریافت که جنبه های هنجاری سرمایه اجتماعی (اعتماد و بدهستان) با همه گرایش های داوطلبانه رابطه مستقیم دارد. بنابراین، تحقیقات داخلی نشان می دهد سرمایه اجتماعی و ابعاد آن از متغیرهای بسیار مهم مرتبط با نوع دوستی است.

در خارج از ایران، تحقیقات متعددی درباره نوع دوستی انجام گرفته است. جانسون و همکاران (۱۹۸۹) در تحقیق خود نوع دوستی و ارتباط آن با سایر عوامل روان شناختی را سنجیدند. این محققان که دانشجویانی را از دانشگاه های استرالیا، مصر، کره، چین، آمریکا و یوگسلاوی سابق بررسی کردند، به این نتیجه رسیدند که نوع دوستی با برون گرایی و تعهد دینی هم بستگی مثبت دارد (مکتبی، ۱۳۷۵). کلارک^۱ و همکاران (۱۹۸۷) در تحقیقی به این نتیجه رسیدند که هرچه فرد نیازمند، شباهت بیشتری با فرد کمک کننده داشته باشد، احتمال بیشتری در دریافت کمک وجود دارد (بارون^۲، ۱۳۸۸) استبلی^۳ (۱۹۷۷) و آماتو^۴ (۱۹۸۳) در تحقیقات خود به این نتیجه رسیدند که اشخاص بیگانه و نیازمند، در روستا بیشتر از شهر شانس دریافت کمک دارند (بدار^۵، ۱۳۸۴).

نکته جالب در برخی پژوهش ها این است که نوع دوستی پیامدهای مثبتی در زندگی افراد دارد؛ برای مثال، پژوهشی در سال ۲۰۰۳ در دانشگاه میشیگان در بین ۴۳ سالمند، نشان داد در دوره ای پنج ساله، مرگ و میر افرادی که به دیگران کمک می کنند، کمتر است. حتی پس از آنکه پژوهشگران متغیرهایی همچون سن و وضعیت سلامتی را کنترل کردند، همچنان افراد آماده کمک عمر طولانی تری داشتند (کیل برگر، مارک و کرگ، ۱۳۹۰). پاتنام^۶ (۲۰۰۱) در پژوهش خود دریافت که روند دیگرخواهی در طول سال های ۱۹۲۹ تا ۱۹۹۸ از الگویی بامعنا در ارتباط با میزان سرمایه اجتماعی پیروی می کند. سرمایه و پیوندهای

1. Kelark
4. Amato

2. Robert Baron
5. Bedar

3. Establi
6. Putnam

اجتماعی عاملی قوی در تبیین دیگرخواهی است. نتایج کار وی نشان می‌دهد که مردمی که خون می‌دهند، پول و اعانه و کمک‌های خیریه می‌دهند و زمانشان را صرف کارهای داوطلبانه می‌کنند، همان کسانی هستند که ارتباط اجتماعی بیشتری دارند. مروری بر پژوهش‌های انجام‌شده حاکی از این است که در میان متغیرهای مختلف، سرمایه اجتماعی و محل زندگی از نظر شهر یا روستا بودن و دین‌داری از عوامل اجتماعی بسیار مهم مرتبط با نوع دوستی است.

مبانی نظری

در تبیین نوع دوستی از سه رویکرد زیست‌شناختی و روان‌شناختی و جامعه‌شناختی استفاده شده است. از نظریات جامعه‌شناختی بسیار بانفوذ در تبیین نوع دوستی، نظریه مبادله است. در این نظریه، مفهوم تبادل مدنظر است. انسان‌ها به این دلیل رفتارهای دیگرخواهانه انجام می‌دهند که از این کنش‌ها به سود دست می‌یابند. نظریه دیگری که در این زمینه راهگشاست، نظریه سرمایه اجتماعی است. مفهوم کلیدی این نظریه اعتماد و مشارکت و هنجارهای معامله متقابل است. تعامل بیشتر میان افراد، باعث کسب اطلاعات بیشتر افراد می‌شود و آن‌ها انگیزه‌های بیشتری برای اعتماد پیدا می‌کنند. به نظر می‌رسد نظریه سرمایه اجتماعی و متغیرهای مرتبط با آن در تبیین نوع دوستی قوت بسیاری دارد.

مفهوم سرمایه اجتماعی که متفکرانی همچون پاتنام^۱، بوردیو^۲، کلمن^۳ و فوکویاما^۴ آن را مطرح کرده‌اند، به روابط اجتماعی مبتنی بر اعتماد و شبکه‌های تعامل و هنجارهای مشوق عمل جمعی اشاره می‌کند (تنهایی و حضرتی صومعه، ۱۳۸۶). به نظر کلمن، سرمایه اجتماعی منبعی برای همکاری و روابط دوجانبه و توسعه اجتماعی است. به اعتقاد کلمن، عواملی همچون کمک به دیگران، ایدئولوژی، اطلاعات و هنجارها با سرمایه اجتماعی در ارتباط هستند (انجمن جامعه‌شناسی ایران، ۱۳۸۳). از دیدگاه کلمن، سرمایه اجتماعی ضمن

1. Putnam

2. Bourdieu

3. Colman

4. Fokoyama

تسهیل برخی کنش‌ها، برای برخی دیگر محدودیت ایجاد می‌کند. از نظر وی، هنجارهای موجود در هر حوزه ممکن است نوآوری در آن حوزه را کاهش دهد (تاجبخش، ۱۳۸۴).

پاتنام نیز تعریفی از سرمایه اجتماعی ارائه کرده است که ارتباط نزدیکی با کنش‌های نوع‌دوستانه و متقابل دارد. از نظر پاتنام، سرمایه اجتماعی شامل «شبکه‌ها و هنجارهای عمل متقابل» است. وی نیز مانند کلمن بر سودمندی و کارکرد مثبت سرمایه اجتماعی تأکید می‌کند. از نظر وی، سرمایه اجتماعی شامل آن دسته از ویژگی‌های سازمان اجتماعی است که هماهنگی و همکاری را با هدف سود متقابل تسهیل می‌کند. این ویژگی‌ها عبارت است از شبکه‌ها و هنجارهای معامله متقابل و اعتماد اجتماعی (پاتنام، ۱۹۹۳). براساس دیدگاه پاتنام، ویژگی بازتولیدی سرمایه اجتماعی به تعامل اجتماعی همراه با همکاری بسیار، اعتماد، معامله متقابل، مشارکت مدنی و رفاه اجتماعی منجر می‌شود. وی تأکید می‌کند که ضعف این ویژگی‌ها در برخی جوامع موجب تقویت عهدشکنی، بی‌اعتمادی، فریب، بهره‌کشی، انزوا، بی‌نظمی و رکود می‌شود (پاتنام، ۱۳۸۰).

فوکویاما نیز سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از هنجارها و ارزش‌های غیررسمی می‌داند که اعضای گروه در آن سهیم هستند. هنجارهایی که سرمایه اجتماعی را تولید می‌کند، اساساً باید شامل ویژگی‌هایی مانند صداقت و ادای تعهد و ارتباطات دوجانبه باشد (فوکویاما، ۱۳۸۵). پیامدهای مثبت سرمایه اجتماعی هنگامی شکل می‌گیرد که مؤلفه‌های آن هم‌زمان و به‌میزان کافی حضور داشته باشد (فوکویاما، ۱۳۸۵).

براساس تحقیقات پیشین، علاوه بر سرمایه اجتماعی، متغیرهایی همچون احساس امنیت اجتماعی نیز در نوع دوستی نقش دارند. گیدنز (۱۳۷۸) از متفکرانی است که به نقش مثبت احساس امنیت در مطالعات خود اشاره کرده است. از این دیدگاه، رشد ارزش‌ها و نگرش‌های اخلاقی که نوع دوستی از نمونه‌های بسیار مهم آن‌هاست، در میان کسانی که احساس امنیت بیشتری دارند، بیشتر است. به نظر اینگلهارت^۱ نیز در فضایی که احساس امنیت وجود دارد،

1. Inglehart

مجموعه‌ای از ارزش‌های فرامادی رشد می‌کند (اینگلهارت، ۱۹۹۷). در واقع، نوع دوستی به‌عنوان جهت‌گیری ارزشی فرامادی با رفع نیازهای اولیه همچون امنیت و نیازهای معیشتی، رشد می‌کند. متغیر دیگری که در ارتباط با نوع دوستی اهمیت دارد، دین‌داری یا به‌عبارت دیگر، میزان پایبندی افراد به هنجارها و باورهای دینی است. به نظر متفکرانی همچون اوسلانر^۱، گرایش به رفتار اخلاقی عمدتاً به ارزش‌ها بستگی دارد و در حل دوره‌های اجتماعی، ارزش‌های افراد اهمیت محوری دارد (اوسلانر، ۱۹۹۹). افراد مسائل مربوط به کنش جمعی را از طریق ارزش‌ها حل می‌کنند. ارزش‌ها مجموعه‌ای از عقایدند که عموماً در چارچوبی منسجم درونی باهم پیوند دارند و خطوط راهنمای روابط با دیگران هستند (اوسلانر، ۱۹۹۹).

در جامعه ایران، دین از منابع بسیار مهم ارزشی کنشگران اجتماعی به‌ویژه در کنش‌های اخلاقی است. به نظر می‌رسد به‌ویژه در جامعه ایران، بخش عمده‌ای از آنچه هنجارهای متقابل در تعاریف سرمایه اجتماعی است و همچنین، ارزش‌ها و هنجارهای نوع دوستی و کنش‌های داوطلبانه ریشه در باورهای دینی دارد. کسانی که اعتقادات دینی قوی‌تری داشته و به هنجارهای دینی پایبندی بیشتری دارند، بیش از دیگران تمایل به کمک به دیگران و انجام کنش‌های اخلاقی دارند. این فرضیه را می‌توان در اغلب ادیان پیگیری کرد. به‌منظور کنترل متغیرهای بیشتر، متغیرهای محل خدمت، سن، جنسیت و تحصیلات نیز به‌عنوان متغیرهای زمینه‌ای در نظر گرفته شد. براین اساس، فرضیات تحقیق به شرح زیر طراحی شد:

۱. بین میزان تحصیلات و نوع دوستی رابطه وجود دارد؛
۲. بین سن و نوع دوستی رابطه وجود دارد؛
۳. بین جنسیت و نوع دوستی رابطه وجود دارد؛
۴. بین سرمایه اجتماعی و نوع دوستی رابطه وجود دارد؛
۵. بین پایبندی دینی و نوع دوستی رابطه وجود دارد؛
۶. بین احساس امنیت اجتماعی و نوع دوستی رابطه وجود دارد؛

1. Uslaner

۷. بین محل خدمت و نوع دوستی رابطه وجود دارد.

تعریف متغیرها: نوع دوستی: ترجمه واژه Altruism است که از ریشه Alter به معنای غیر و دیگری گرفته شده است. بیانگر وجود نوعی رفتار نوع دوستانه است که در آن فردی با هزینه خود به فرد دیگری سود می‌رساند (سروش، ۱۳۹۱). در مقیاس عملیاتی، برای سنجش این متغیر از شانزده گویه با شیوه طیف لیکرت استفاده شد. هر گویه پاسخی پنج‌گزینه‌ای شامل «همیشه»، «بیشتر اوقات»، «گاهی»، «به ندرت» و «هرگز» داشت.

سرمایه اجتماعی: سرمایه اجتماعی روابط بین افراد، شبکه‌های اجتماعی، هنجارهای متقابل و اعتماد اجتماعی است که از این طریق حاصل می‌شود (صالحی امیری، ۱۳۸۷). برای سنجش این متغیر از ۲۴ گویه با شیوه طیف لیکرت استفاده شد. هر گویه پاسخی پنج‌گزینه‌ای شامل «اصلاً»، «کم»، «تاحدودی»، «زیاد» و «خیلی زیاد» را شامل می‌شد.

احساس امنیت اجتماعی: ریشه لاتین امنیت از واژه secures است که در لغت به معنای نداشتن دلهره و دغدغه است. امنیت در لغت از ایمنی و به مفهوم آرامش در برابر ترس و نگرانی است (میرعرب، ۱۳۷۹). برای سنجش این متغیر از چهار گویه با شیوه طیف لیکرت استفاده شد. هر گویه پاسخی پنج‌گزینه‌ای شامل «اصلاً»، «کم»، «تاحدودی»، «زیاد» و «خیلی زیاد» داشت.

پایبندی دینی: دین را می‌توان مجموعه‌ای از اعتقادات و احساسات و اعمال فردی و جمعی تعریف کرد که با حقیقتی متعالی (خدا) مرتبط است. دین‌داری یا التزام دینی نیز مفهومی است که به پذیرش این اعتقادات و انجام اعمال خاص و به‌طورکلی، تبعیت از دستورهای دین و مجری آن‌ها بودن اشاره می‌کند. این التزام در مجموعه‌ای از اعتقادات و احساسات و اعمال فردی و جمعی سامان می‌پذیرد که حول خداوند و رابطه ایمانی با اوست (شایسته، ۱۳۸۶، به نقل از: موسوی و علمدار، ۱۳۸۸). برای سنجش این متغیر از هشت گویه با شیوه طیف لیکرت استفاده شد. هر گویه پاسخی پنج‌گزینه‌ای شامل «همیشه»، «بیشتر اوقات»، «گاهی»، «به ندرت» و «هرگز» داشت.

روش

این تحقیق در رویکرد کمی و با روش پیمایش انجام شد. پیمایش از راهبردهای بسیار رایج در رویکرد کمی تحقیق برای بررسی گروه‌ها و جوامع وسیع است. از آنجاکه در این مطالعه چارچوب نظری از قبل تدوین شده و فرضیه‌ها طراحی شده بود و داده‌ها نیز از جامعه‌ای نسبتاً وسیع گردآوری می‌شد، از راهبرد پیمایش استفاده شد. مصاحبه و پرسش‌نامه دو تکنیک اصلی گردآوری داده‌ها در تحقیقات پیمایشی است. داده‌های این تحقیق به وسیله پرسش‌نامه گردآوری شد. اعتبار صوری پرسش‌نامه و شاخص‌های تحقیق از طریق مشورت با استادان و متخصصان تأمین شده است. از تکنیک تحلیل عامل نیز برای تأمین اعتبار سازه‌ای استفاده شد. برای دستیابی به پایایی با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، همسازي درونی گویه‌های هر مقیاس بررسی شد. در پرسش‌نامه از مقیاس‌هایی استفاده شد که ضریب آلفای بالاتر از ۰/۷ داشتند. جامعه آماری شامل همه معلمان شهرهای یزد و نورآباد (استان فارس) است که مجموعاً ۵۵۰۰ نفر را دربرمی‌گیرد. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران در سطح اطمینان ۹۵ درصد و با پذیرش ۵ درصد خطا برابر با ۳۵۰ نفر تعیین شد. نمونه‌گیری با روش تصادفی طبقه‌ای صورت گرفت.

یافته‌ها

براساس داده‌های تحقیق، ۶۶/۳ درصد از پاسخ‌گویان مرد و ۳۳/۷ درصد زن هستند. ۴/۳ درصد مجرد و ۹۴/۶ درصد متأهل هستند. از بین پاسخ‌گویان کمترین سن ۲۲ سال و بیشترین ۵۸ سال است. بیشترین فراوانی برای گروه سنی ۴۰ تا ۴۵ سال است که ۴۳/۷ درصد پاسخ‌گویان در این گروه سنی قرار دارند. میانگین سنی پاسخ‌گویان نیز ۴۱ سال است. از نظر میزان تحصیلات، یافته‌ها نشان داد که میزان تحصیلات ۶/۳ درصد دیپلم، ۷/۲۳ درصد فوق دیپلم، ۶۳/۱ درصد لیسانس و ۶/۹ درصد فوق لیسانس و بالاتر است. محل خدمت ۵۷/۱ درصد پاسخ‌گویان (۲۰۰ نفر) در شهر یزد و ۴۲/۹ درصد (۱۵۰ نفر) در مدارس شهر نورآباد است. بررسی میزان نوع دوستی نیز نشان داد که میزان نوع دوستی در

بین معلمان زیاد است. ۲۵/۷ درصد معلمان نوع دوستی در حد متوسط، ۵۳/۴ درصد در حد زیاد و ۱۶/۹ درصد خیلی زیاد گزارش کرده‌اند. میانگین میزان نوع دوستی در بین آنان ۶۲/۰۹ است که با توجه به میانگین اسمی مقیاس نوع دوستی، میزان بالایی را نشان می‌دهد. در ادامه، هفت فرضیه تحقیق بررسی می‌شود.

فرضیه ۱: بین سطح تحصیلات و نوع دوستی رابطه وجود دارد.

میانگین نوع دوستی معلمان به تفکیک میزان تحصیلات به کمک آزمون تحلیل پراکنش یک طرفه بررسی شد. همان طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، فرضیه مربوط به دو متغیر میزان تحصیلات و میزان نوع دوستی تأیید نشده است. در واقع، نمی‌توان بین میزان تحصیلات معلمان و میزان نوع دوستی آن‌ها در نمونه مطالعه شده رابطه معنی داری یافت.

جدول ۱. نتایج آزمون تفاوت میانگین نوع دوستی بر حسب میزان تحصیلات.

مدرک تحصیلی	فراوانی	میانگین	مقدار p	F	مقدار p
دیپلم	۲۲	۶۰/۵			
فوق دیپلم	۸۳	۶۲/۵۳	۰/۴۲	۰/۸۱	۰/۴۸
لیسانس	۲۲۱	۶۲/۲۸			
فوق لیسانس	۲۴	۶۲/۲۹			

فرضیه ۲: بین جنسیت و نوع دوستی رابطه وجود دارد.

نتایج آزمون مقایسه میانگین نوع دوستی معلمان به تفکیک جنسیت در جدول ۲ آمده است. میانگین نوع دوستی برای مردان ۶۲/۲۸ و زنان ۶۱/۷۲ است. با توجه به نزدیکی میانگین‌ها و معنی دار نبودن آزمون F این فرضیه تأیید نشد. بر همین اساس، می‌توان گفت خلاف انتظاری که به ویژه در جامعه وجود دارد که زنان دیگر خواه تر از مردان هستند، یافته این تحقیق تفاوت معنی داری را بین زنان و مردان در زمینه دیدگاه‌ها و رفتارهای دیگر خواهانه تأیید نمی‌کند.

جدول ۲. نتایج آزمون تفاوت میانگین نوع دوستی بر حسب جنسیت.

جنسیت	فراوانی	میانگین	T	مقدار P	درجه آزادی
مرد	۲۳۲	۶۲/۲۸	۰/۶۱۰	۰/۵۴۲	۳۴۸
زن	۱۱۸	۶۱/۷۲			

فرضیه ۳: بین سن و نوع دوستی رابطه وجود دارد.

نتایج آزمون هم بستگی پیرسون بین دو متغیر سن و نوع دوستی در جدول ۳ آمده است. نتایج این آزمون نشان می دهد که فرضیه مذکور تأیید شده است. میزان ضریب هم بستگی ۰/۱۶۷ است و هم بستگی کم و مثبتی را بین دو متغیر نشان می دهد. این بدین معناست که معلمان با سنین بالاتر میزان بیشتر نوع دوستی را گزارش کرده اند.

فرضیه ۴: بین سرمایه اجتماعی و نوع دوستی رابطه وجود دارد.

جدول ۳ نتایج آزمون هم بستگی بین این دو متغیر را نشان می دهد. باتوجه به مقدار P آزمون، می توان گفت فرضیه تحقیق تأیید شده است. میزان ضریب هم بستگی ۰/۲۵۰ است که هم بستگی مثبتی بین دو متغیر را نشان می دهد. به عبارت دیگر، معلمانی که دارای سرمایه اجتماعی بیشتری هستند، میزان بیشتری از نوع دوستی دارند.

فرضیه ۵: بین پایبندی دینی و نوع دوستی رابطه وجود دارد.

جدول ۳ میزان هم بستگی بین دو متغیر پایبندی دینی و نوع دوستی را نشان می دهد. همان طور که مشاهده می شود، مقدار P کمتر از پنج صدم است و فرضیه تأیید می شود. میزان هم بستگی ۰/۲۱۴ است که حاکی از رابطه مستقیم بین دو متغیر است؛ به عبارت دیگر، معلمانی که پایبندی بیشتری به باورهای دینی دارند، به میزان بیشتری نیز نوع دوستی را گزارش کرده اند.

فرضیه ۶: بین احساس امنیت اجتماعی و نوع دوستی رابطه وجود دارد.

جدول ۳ ضریب هم بستگی پیرسون بین احساس امنیت اجتماعی و نوع دوستی را نشان می دهد. مقدار P آزمون حاکی از وجود رابطه معنی دار بین این دو متغیر است؛ بنابراین، این فرضیه تأیید می شود. میزان ضریب هم بستگی نیز $0/113$ است که هم بستگی مثبت بین دو متغیر را نشان می دهد. به عبارت دیگر، معلمانی که احساس امنیت بیشتری دارند، میزان نوع دوستی بیشتری را نیز گزارش کرده اند.

جدول ۳. نتایج آزمون هم بستگی پیرسون بین احساس امنیت اجتماعی و متغیرهای فاصله ای تحقیق.

مقدار p	ضریب هم بستگی	فراوانی	متغیر
$0/035$	$0/113$	۳۵۰	احساس امنیت اجتماعی
$0/000$	$0/250$	۳۵۰	سرمایه اجتماعی
$0/000$	$0/214$	۳۵۰	پایبندی دینی
$0/167$	$0/002$	۳۵۰	سن

فرضیه ۷: بین محل خدمت و نوع دوستی رابطه وجود دارد.

جدول ۴ نتایج آزمون مقایسه میانگین (تی مستقل) بین دو گروه معلمان شهرهای یزد و نورآباد را نشان می دهد. میانگین نوع دوستی معلمان یزد $60/49$ است و برای معلمان نورآباد $64/24$ است. این فرضیه نیز تأیید شده است؛ به این معنا که هر چند میزان نوع دوستی در هر دو شهر بیشتر از میانگین اسمی مقیاس قرار دارد، میزان نوع دوستی در بین معلمان نورآباد بیشتر از معلمان یزد است.

جدول ۴. نتایج آزمون تی مستقل بین محل خدمت و نوع دوستی.

مقدار p	t	میانگین	فراوانی	محل خدمت
$0/000$	$347/14$	$60/49$	۲۰۰	یزد
		$64/24$	۱۵۰	نورآباد

به منظور بررسی ارتباط هم‌زمان متغیرهای مستقل با میزان نوع دوستی معلمان، از رگرسیون چندمتغیره با روش گام‌به‌گام استفاده شد. همان‌طور که در جدول‌های ۵ و ۶ مشاهده می‌شود، متغیرهای سرمایه اجتماعی، محل خدمت، سن و دین‌داری در مجموع، ۱۴/۷ درصد از تغییرات نوع دوستی را تبیین کردند. سایر متغیرهای مدل، رابطه معنی‌داری با متغیر وابسته در معادله رگرسیون بر جای نگذاشته و از مدل خارج شدند. در این مدل، ضریب هم‌بستگی چندگانه ۰/۳۸ است. ضریب تبیین ۰/۱۴۷ است؛ یعنی ۱۴/۷ درصد از متغیر وابسته را متغیرهای سرمایه اجتماعی، محل خدمت، دین‌داری و سن تبیین می‌کنند.

جدول ۵. خلاصه مدل رگرسیون نوع دوستی.

S.E	Adjust R ²	R ²	R
۷/۴۷	۰/۱۳۷	۰/۱۴۷	۰/۳۸۳

جدول ۶. متغیرهای وارد شده در معادله رگرسیون نوع دوستی.

Sig	T	Beta	S.E	B	نام متغیر
۰/۰۰۰	۹/۸۰	-	۴/۵۳	۳۰/۵۶	مقدار ثابت
۰/۰۰۰	۳/۸۲	۰/۲۰	۰/۰۳	۰/۱۴	سرمایه اجتماعی
۰/۰۰۰	۳/۶۴	۰/۱۸	۰/۸۲	۲/۹۹	محل خدمت
۰/۰۰۶	۲/۷۴	۰/۱۴	۰/۰۶	۰/۱۶	سن
۰/۰۰۷	۲/۷۰	۰/۱۴	۰/۱۱	۰/۳۰	دین‌داری

بحث

دنیای معاصر بیش از هر زمانی به توجه و پذیرش دیگران نیازمند است؛ بنابراین، ضروری است هر فردی در کنار تلاش برای کیفیت زندگی خویشتن، به ارتقای کیفیت زندگی دیگران نیز بیندیشد. معلمان در این زمینه از اثرگذارترین گروه‌های جامعه هستند. این پژوهش با هدف بررسی ابعاد ذهنی و عینی نوع دوستی به عنوان یکی از جهت‌گیری‌های

اخلاقی و اجتماعی بسیار مهم در میان معلمان انجام شد. نتایج توصیفی تحقیق نشان داد که میزان نوع دوستی در میان معلمان مطالعه شده، بیشتر از حد متوسط است. در بررسی روابط بین متغیرها، مشخص شد که میزان تحصیلات معلمان با میزان نوع دوستی رابطه معنی داری ندارد و متغیری مهم در رابطه با نوع دوستی نیست. از سوی دیگر، مشخص شد معلمان در سنین متفاوت ارزش‌ها و هنجارهای متفاوتی دارند و با بالا رفتن سن، میزان نوع دوستی نیز افزایش می‌یابد. به نظر می‌رسد با افزایش سن هم بر تجربه‌های فرد افزوده شده و هم فرد فاصله بیشتری از خود می‌گیرد و می‌تواند دیگران را نیز ببیند. در سنین کمتر و ابتدای بزرگسالی، فرد بیشتر درگیر خود و نیازهای خویش است. با گذشت سال‌های بیشتر از عمر و برطرف شدن نیازهای اولیه، نوع دوستی نیز تقویت می‌شود. در میان متغیرهای زمینه‌ای، یافته‌ها نشان داد که بین جنسیت و نوع دوستی نیز رابطه‌ای وجود ندارد و زنان و مردان به حد برابر، کنش‌ها و باورهای نوع دوستانه دارند. این یافته با توجه به نزدیکی نگرش‌ها و جایگاه مردان و زنان در دنیای معاصر دور از انتظار نیست. به ویژه اینکه هم زنان و هم مردان مطالعه شده در این پژوهش در نقش اجتماعی مشابهی، یعنی معلم هستند. شغل مشابه و منزلت سازمانی و اجتماعی نسبتاً برابر، تبیین‌کننده این تشابه است.

نتایج نشان داد که بین سرمایه اجتماعی و نوع دوستی رابطه مثبت وجود دارد. معلمانی که از سرمایه اجتماعی بیشتری برخوردارند، میزان بیشتری از نوع دوستی را گزارش کرده‌اند. بر این اساس، باید گفت معلمانی که روابط اجتماعی با کمیت و کیفیت بیشتری دارند، نوع دوستی بیشتری نیز دارند. همان‌طور که نظریه پردازان سرمایه اجتماعی همچون کلمن و پاتنام نیز تأکید کردند، سرمایه اجتماعی رابطه مثبت با رفتارهای اجتماعی مطلوب و کنش‌های دیگرخواهانه دارد. از نظر پاتنام (۱۹۹۳) شبکه‌های مشارکت مدنی از اشکال ضروری سرمایه اجتماعی هستند. هرچه این شبکه‌ها در جامعه‌ای متراکم‌تر باشند، احتمال بیشتری وجود دارد که شهروندان بتوانند برای منافع متقابل همکاری کنند. از سوی دیگر، می‌توان گفت سرمایه اجتماعی، هم زمینه مهمی برای آموختن نگرش و رفتار نوع دوستانه

است و هم خود زمینه‌ای مناسب برای ایفای کنش‌های نوع‌دوستانه فراهم می‌سازد. تراکم بالای مشارکت و تعاملات اجتماعی ممکن است فرد را از ضرورت و اهمیت نوع‌دوستی و کمک به دیگران آگاه کند. همچنین، افرادی که دارای سرمایه اجتماعی قوی‌تری هستند، فرصت بیشتری برای کمک به دیگران دارند.

دین‌داری نیز همان‌طور که در چارچوب نظری اشاره شد، از متغیرهای بسیار مهم تبیین‌کننده نوع‌دوستی است. نتایج نشان داد افرادی که پایبندی بیشتری به باورها و مناسک دینی گزارش کرده‌اند، بیشتر نوع‌دوست هستند. به‌باور برخی متفکران، افرادی که در مراسم دینی شرکت می‌کنند، ارزش بیشتری برای صداقت و کمک به دیگران قائل‌اند. ارزش‌های دینی و مشارکت در نهادهای دینی، موجب مشارکت بیشتر در سایر حوزه‌ها نیز می‌شود (اوسلانر و بادسکو، ۲۰۰۲). کمک به هم‌نوع و مشارکت در فعالیت‌های خیرخواهانه از توصیه‌های اجتماعی بسیار مهم در دین اسلام است.

یافته‌ها حاکی از آن است که احساس امنیت با میزان نوع‌دوستی رابطه مثبت دارد. هرچه فرد احساس امنیت بیشتری داشته باشد، میزان نوع‌دوستی وی نیز بیشتر است. احساس امنیت در فرد بستری را فراهم می‌کند که بتواند با خاطر آسوده به‌دنبال نوع‌دوستی در ارتباط با دیگران باشد. افرادی که سطح بالایی از احساس امنیت و رفع نیازهای دیگر مادی را تجربه می‌کنند، عمدتاً از طریق چنین رفتارهایی به زندگی خود معنا می‌بخشند. براساس نظریه متفکرانی همچون گیدنز (۱۳۷۸) و اینگلهارت (۱۹۹۷) می‌توان گفت نوع‌دوستی از جمله ارزش‌های فرامادی است که گرایش افراد به سوی آن مستلزم برآورده شدن سطحی از نیازهای مادی همچون نیاز به امنیت است. افرادی که از امنیت وجودی خود در جامعه اطمینان داشته باشند و احساس امنیت کنند، راحت‌تر به دیگران کمک می‌کنند.

همچنین نتایج نشان داد که میزان نوع‌دوستی در بین دو شهر یزد و نورآباد متفاوت است. هرچند میانگین نوع‌دوستی در معلمان هر دو شهر بالاتر از حد متوسط است، معلمان نورآباد میزان نوع‌دوستی بیشتری نسبت به معلمان یزد گزارش کرده‌اند. در عمده تحقیقات،

نوع دوستی در روستاها و شهرهای کوچک بیش از مناطق شهری گزارش شده است. شهرها هرچه بزرگ تر می شوند، عرصه جولان فردگرایی گسترده تر می شود و کنش های دیگرخواهانه تضعیف می گردد. این نکته از زمان جامعه شناسان کلاسیک همچون زیمل مطرح بوده است. ویژگی های موجود در زندگی شهر بزرگ با جمعیت زیاد و روابط غیررسمی، رفتارهای دیگرخواهانه را محدود می کند. در روستاها و شهرهای کوچک تر که عمده ساکنان آن ها منشأ روستایی دارند، به دلایل متعددی نوع دوستی قوی تر است؛ در این مناطق، شناخت متقابل و روابط خویشاوندی زمینه بسیار مؤثری برای انجام کنش های دیگرخواهانه فراهم می کند.

نتایج تحلیل چندمتغیره نشان می دهد که نزدیک به ۱۵ درصد از تغییرات نوع دوستی را متغیرهای سرمایه اجتماعی، محل خدمت، سن و پایبندی دینی تبیین می کند. به نظر می رسد بخش درخور توجهی از تغییرات نوع دوستی را متغیرهایی تبیین می کنند که در این تحقیق در نظر گرفته نشده است. بنابراین، امید است در مطالعات بعدی سهم سایر متغیرهای اجتماعی همچون روابط خویشاوندی و همچنین متغیرهای روان شناختی و زیست شناختی نیز مدنظر قرار گیرد.

این مطالعه نشان داد سرمایه اجتماعی رابطه مثبتی با میزان نوع دوستی به عنوان کنشی اخلاقی دارد. به نظر می رسد تقویت سرمایه اجتماعی معلمان و توجه بیشتر به آن ممکن است در جریان آموزش ها و فرایندهای آموزشی اثربخش باشد. با تقویت تعاملات و مشارکت ها و اعتماد بین معلمان می توان بستر مناسبی برای تقویت کنش های دیگرخواهانه فراهم کرد. همچنین، متغیر دیگری که رابطه ای معنی دار نشان داد، دین داری بود. تعهدات دینی معلمان پیامدهای مثبت متعددی را در زندگی فردی و شغلی و اجتماعی آنان به دنبال دارد. مطالعه نشان داد میزان پایبندی معلمان مطالعه شده در سطح بالایی قرار دارد؛ با وجود این تقویت ارزش ها و باورهای دینی در معلمان می تواند بر رفتارهای مطلوب اجتماعی آن ها بیفزاید. توجه به این متغیرها در شهرهای بزرگ تر ضرورت بیشتری دارد.

- احمدی، س. (۱۳۸۸)، بررسی نوع دوستی در روابط روزمره اجتماعی و عوامل مرتبط با آن، مجله جامعه‌شناسی، دوره دهم، ش ۲: ۱۰۸ تا ۸۷.
- آزاد ارمکی، ت. (۱۳۸۳)، تغییرات فرهنگی در استان مازندران بر مبنای چارچوب نظریه اینگلهارت، معاونت پژوهشی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- الوانی، م. (۱۳۸۷)، نقش مدیریت در ایجاد و توسعه سرمایه اجتماعی، تدبیر، ش ۱۰۰: ۳۲ تا ۲۹.
- انجمن جامعه‌شناسی ایران. (۱۳۸۳)، مسائل اجتماعی ایران، تهران: آگه.
- بدار، ل. و دیگران. (۱۳۸۴)، روان‌شناسی اجتماعی (ترجمه حمزه گنجی)، تهران: ساوالان.
- کیل برگر، گ. و کیل برگر، م. (۱۳۹۰)، من تا ما؛ یافتن مفهوم در دنیای مادی (ترجمه منیژه شیخ‌جوادی)، تهران: سیتة.
- بیرهوف، ه. (۱۳۸۳)، رفتارهای مطلوب اجتماعی (ترجمه رضوان صدقی‌نژاد)، تهران: گل‌آذین.
- تاجبخش، ک. (۱۳۸۵)، سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی (ترجمه حسن پویان و افشین خاکباز)، تهران: شیرازه.
- تنهایی، ح. و حضرتی‌صومعه، ز. (۱۳۸۶)، بررسی نظری پژوهش‌های سرمایه اجتماعی در جامعه ایران، فصلنامه علوم رفتاری، ش ۱: ۵۲ تا ۲۹.
- ذکایی، م.س. (۱۳۷۶)، دیگرخواهی و جامعه‌شناسی، بررسی و نقد نظریات موجود، فرهنگ، ش ۲۲ و ۲۳: ۲۷۵ تا ۲۹۶.
- ذکایی، م.س. (۱۳۸۵)، جوانان، سرمایه اجتماعی و رفتارهای داوطلبانه، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، ش ۶، ش ۲۳: ۱۱۳ تا ۱۴۶.
- ریتزر، ج. (۱۳۸۱)، نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر (ترجمه محسن ثلاثی)، تهران: علمی.
- سروش، م. (۱۳۹۱)، احساس مسئولیت فردی و اجتماعی، دیگرخواهی و اعتماد اجتماعی، مجله جامعه‌شناسی کاربردی، ش ۲: ۲۱۱ تا ۱۹۳.

- صالحیامیری، ر. (۱۳۸۷)، درآمدی بر مفهوم سرمایه اجتماعی، پژوهشنامه مدیریت و سرمایه اجتماعی، ش ۲۹: ۲۴۲ تا ۲۴۷.
- فوکویاما، ف. (۱۳۸۵)، پایان نظم، سرمایه اجتماعی و حفظ آن (ترجمه غلامعباس توسلی)، تهران: حکایت قلم نوین.
- گیدنز، آ. (۱۳۷۸)، تجدد و تشخص: جامعه و هویت شخصی در عصر جدید (ترجمه ناصر موفقیان)، تهران: نی.
- مکتبی، غ. (۱۳۷۵)، بررسی تحول اخلاقی و نوع دوستی در دانشجویان تیزهوش و مستعد دانشگاه‌های تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، دانشگاه تربیت مدرس.
- موسوی، م. و علمدار، ف. (۱۳۸۸)، بررسی رابطه نگرایی و دین‌داری (مطالعه در بین دختران جوان منتخب از مناطق او و ۱۹ شهر تهران)، زن و مطالعات خانواده، س ۱، ش ۴: ۱۵۹ تا ۱۸۸.
- میرعرب، م. (۱۳۷۹)، نیم‌نگاهی به مفهوم امنیت، مجله علوم سیاسی، س ۳، ش ۹: ۱۳۳ تا ۱۴۲.
- Aronson, E., Timothy, Dw and Robin, M. A. (2002). *Social Psychology*, Newjersey prentice Hall.
- Chamlin, M. (1997). "Social altruism and Crime", *Criminology*, Vol. 35, pp. 203-220.
- Croson, R. T. (2007). "Theories of commitment, altruism and reciprocity evidence from linear public goods games", *Economic Inquiry*, Vol. 45, pp. 199-216.
- Elwll, F. (2002). The sociology of C. wright Mills, *Qualitative sociology*, 25(3), pp. 337-430.
- Fowler, J.H. (2007). "Beyond the self: social identity, altruism and political participation", *The Journal of Politics*, Vol. 69, pp. 813-827.
- Grant, C. (1997). "Altruism: a social science chameleon", *Zygon*, Vol. 32, pp. 321.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Countries*. Princeton: Princeton University Press.
- Krotov, P. (2012). "Pitirim Sorokin studies in the context of the new section on altruism, morality and social solidarity in the american sociological association", *American Sociology*, Vol. 43, pp. 366- 373.

- Leventhal, D.(2009). "Altruism and volunteerism: the perceptions of altruism in four disciplines and their impact on the study of volunteerism", *Journal for the Theory of Social Behaviour*, Vol. 39, pp. 3.
- Piliavin, J. A. and Charng, H. W.(1990). "Altruism: a review of recent theory and research", *Annual Review Sociology*, Vol. 16, pp. 27-65.
- Putnam,R(1993). The prosperous community social.capital and public life, *American prospect*, pp. 13-36.
- Uslaner, E. M. (1999). "Trust but Verify: Social Capital and Moral Behavior". *Social Science Information*, Vol. 38, No. 1, pp. 29-55.